

Biljana Vukoslavčević

saradnik u nastavi

Pravni fakultet Univerzitet „Mediteran“ Podgorica

Pregledni naučni rad

UDK: 341.64(497.16+497.11+73)

UPOREDNI PRIKAZ POSTUPKA PRIZNANJA STRANIH ODLUKA U PRAVU CRNE GORE, REPUBLIKE SRBIJE I SJEDINJENIH AMERIČKIH DRŽAVA

Priznavanje stranih sudskih i sa njima izjednačenih odluka, te stranih arbitražnih odluka, u duhu je sa trendom globalizacije i rastuće međuzavisnosti država. U situaciji kada je protok ljudi, roba, usluga i kapitala olakšan, broj potencijalnih odluka čije će se priznanje eventualno zatražiti, u praksi raste. Povećanjem broja transakcija sa međunarodnim karakterom, povećava se i značaj i uloga priznanja stranih odluka. Fizičkim licima su olakšana putovanja preko granica jedne države, sve veći razvoj interneta i elektronske trgovine čini da pojedinci rutinski trguju, potražuju i zadužuju se i van granica sopstvene države. Samim tim broj potencijalnih odluka čije će se priznanje i izvršenje zatražiti postaje sve veći.

Ono čemu bi trebalo da se teži je kreiranje prostora u kome bi bio omogućen slobodan protok sudskih i arbitražnih odluka. Na ovakav način, pravna sigurnost stranaka bila bi izdignuta na viši stupanj, uštedjelo bi se značajno vrijeme i novac.

U nastavku, poseban akcenat biće stavljen na sličnosti odnosno razlike u sistemima i postupku priznanja stranih odluka u Crnoj Gori, Republici Srbiji i Sjedinjenim američkim državama.

Ključne riječi: *strana sudska odluka; strana arbitražna odluka; sistemi priznanja; postupak priznanja stranih odluka.*

POJAM POSTUPKA PRIZNANJA STRANIH ODLUKA

Da bi dejstva jedne strane sudske, odnosno arbitražne odluke mogla da se prošire i van granica pravnog sistema u kome su donijete neophodno je da se ispune odgovarajuće pretpostavke koje propisuje država priznanja.

Iz ovog slijedi da se, po pravilu, učinci stranih odluka ne priznaju automatski, već je neophodno u državi priznanja utvrditi postojanje ovih pretpostavki. Ovo će se utvrditi u odgovarajućem postupku. U tom smislu možemo govoriti o dva modaliteta odlučivanja o priznanju stranih odluka. Naime, možemo govoriti o posebnom sudskom postupku u kome će se cijeliti podobnost strane odluke da bude priznata i proglašena izvršnom, a možemo govoriti i o postupku koji već teče u nekoj drugoj pravnoj stvari i u kome se pitanje priznanja strane odluke javlja kao incidentno pitanje.

Vođenje posebnog postupka za priznanje stranih odluka znači da se radi o posebnom formalnom postupku koji se pokreće i vodi upravo sa ciljem da se jedna strana odluka prizna. O kojoj vrsti sudskog postupka je riječ? U literaturi preovladava stav da se radi o vanparničnom postupku¹ što se pravda pragmatičnošću, brzinom.

Međutim, prethodno rješenje nije uniformno. U nekim zemljama vrši se razlikovanje u priznanju dejstva izvršnosti od priznanja ostalih dejstava stranih odluka i ono se ostvaruje u parničnom postupku. Primjere ovakvog postupanja nailazimo u Njemačkoj.²

Uopšteno govoreći, donošenjem odluke o priznanju postupak se završava. Odluka se odnosi ili samo na priznanje ili uz ovo još i na proglašenje njene izvršnosti. Ukoliko se radi o odlukama koje se moraju izvršiti slijedi poseban postupak izvršenja. Dakle, izvršenje načelno ne spada u postupak priznanja stranih odluka, već se u ovom postupku odluka samo proglašava za izvršnu, a nakon toga se pokreće izvršni postupak, jednako kao kad se radi o domaćoj odluci. I u ovom slučaju moguće je da se ne vodi poseban postupak za proglašenje izvršnosti strane odluke već se u izvršnom postupku cijeni da li su ispunjene pretpostavke za izvršenje i ako jesu prelazi se na izvršenje odluke.

¹ Bordaš, Varadi, Knežević, Pavić, Međunarodno privatno pravo, 2007, str. 548 i tamo navedeni autori, fusnota 209.

² Tako Grbin, Priznanje i izvršenje odluka stranih sudova, Zagreb, 1980, str. 165.

Od zemlje do zemlje postoje i terminološke razlike u nazivu postupka. U Francuskoj se postupak priznanja naziva postupkom egzekvaturе. Ovaj termin potiče od latinske riječi *exequatur* što bi značilo "neka bude izvršeno". Sam termin, međutim, ne upotrebljava se uvijek u istom značenju. Nekad se koristi da bi se označilo proglašenje strane odluke izvršnom, nekad se njime označava poseban postupak priznanja i izvršenja stranih odluka. U Italiji se govori o delibacionom postupku. Termin potiče od riječi *delibare*, što znači "okusiti, provjeriti".³

I u domaćem pravu katkad se upotrebljava ovakva terminologija, pa u tom smislu govorimo o postupku egzekvaturе ili o delibacionom postupku.

Postupak priznanja stranih sudskih i arbitražnih odluka se razlikuje od države do države. Nacionalna zakonodavstva predviđaju različite uslove za priznanje, a slična situacija je i sa međunarodnim konvencijama. Kada su pitanju strane arbitražne odluke i postupak njihovog priznanja, pravni propisi čija primjena dolazi u obzir u najvećoj mjeri su konceptualno asimilovani donošenjem Njujorške konvencije o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka.⁴ U tom smislu nema velikog razilaženja u pogledu zahtijevanih pretpostavki koje propisuje Njujorška konvencija i onih koje su predviđene u internim propisima Crne Gore i Republike Srbije.

SPROVOĐENJE POSTUPKA PRIZNANJA STRANIH ODLUKA U CRNOJ GORI I REPUBLICI SRBIJI

Priznanje strane odluke kao glavno pitanje u posebnom postupku

Kada se o priznanju stranih sudskih odnosno arbitražnih odluka u Crnoj Gori, odnosno Republici Srbiji, odlučuje u posebnom postupku, skoro jedinstven stav je da se ovo rješava u vanparničnom postupku, iako Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih

³ Tako Vuković, Kunštek, Međunarodno građansko postupovno pravo, Zagreb, 2005, str. 478.

⁴ Njujorška konvencija o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka donesena je 1958. godine, a u Jugoslaviji je ratifikovana 1981. godine, vidi "Sl. List SFRJ", MU 11/81.

zemalja⁵ nije normirao da se postupak treba sprovesti po pravilima vanparničnog.

Postupak se pokreće zahtjevom za priznanje, koji se može podnijeti direktno sudu priznanja ili putem otpremnih i posrednih organa, kako bi se olakšao položaj zainteresovanih stranaka. U drugom slučaju, zahtjev se podnosi otpremnom organu u državi porijekla odluke koji će ga nakon toga uputiti posrednom organu u državi priznanja.

Postavlja se pitanje da li postoje izvjesni zakonski rokovi u kojima se mora pokrenuti postupak priznanja. U Crnoj Gori i Srbiji ovi rokovi nijesu definisani, ali ukoliko se uzme u obzir opšti rok od 10 godina u kojem zastarijevaju potraživanja utvrđena pravosnažnom sudskom odlukom ili odlukom drugog nadležnog organa, koji je definisan Zakonom o obligacionim odnosima,⁶ slijedi da bi stranka morala započeti proceduru priznanja u tom roku i da bi sud mogao uskratiti izvršenje ukoliko su rokovi istekli. Rok od deset godina počinje teći od momenta pravosnažnosti odluke u pitanju.

Kad nadležni sud države priznanja primi zahtjev za priznanje strane odluke, sprovodi se poseban postupak u kome se utvrđuje da li su ispunjene odgovarajuće pretpostavke i ostale relevantne okolnosti. Teret dokazivanja ispunjenosti pretpostavki leži na protivniku predlagača, izuzev za pretpostavke čije se prisustvo ispituje po službenoj dužnosti. Sud priznanja će provjeriti potrebne isprave, eventualno saslušati stranke uz poštovanje načela kontradiktornosti. Sud o priznanju može odlučiti i bez usmene rasprave, a ovu će sprovesti ukoliko smatra da je neophodno izjašnjavanje stranaka o činjenicama i okolnostima koje će imati uticaja na donošenje odluke o priznanju. Ima i onih autora koji smatraju da je u principu nekontradiktoran postupak taj koji bolje oslikava postupak priznanja stranih odluka.⁷ Naime, i u nekontradiktornom postupku stranke mogu ukazivati na odgovarajuće činjenice i okolnosti, ali samo na zahtjev suda.

Za raspravljanje pitanja priznanja stranih sudskih odluka u Srbiji, u prvom stepenu stvarno je nadležan okružni sud ukoliko su u

⁵ Zakon o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja "Sl. list SFRJ" br. 43/1982, 72/1982.

⁶ Vidi član 389 crnogorskog Zakona o obligacionim odnosima "Sl. list Crne Gore" br. 47/08 i član 379 stav 1 srpskog Zakona o obligacionim odnosima "Sl. list SFRJ" br. 29/78.

⁷ Vidi Vuković, Kunštek, op. cit. str. 488, 489.

pitanju odluke povodom građanskih sporova, odnosno privredni (trgovinski) sud, ukoliko su u pitanju odluke povodom trgovinskih sporova.⁸ Ukoliko su u pitanju strane arbitražne odluke, u prvom stepenu stvarno je nadležan privredni sud. Što se mjesne nadležnosti tiče, ona je regulisana Zakonom o rješavanju sukoba zakona za strane sudske, i Zakonom o arbitraži za strane arbitražne odluke. Mjesno je nadležan sud na čijem području treba sprovesti postupak priznanja odnosno izvršenja.⁹

U Crnoj Gori, osnovni sud odlučuje o priznavanju i izvršavanju stranih sudskih odluka, osim onih za koje je nadležan privredni sud. Privredni sud je nadležan za priznanje stranih sudskih odluka koje su donijeli privredni sudovi, kao i stranih arbitražnih odluka.¹⁰

Postupak se, kako je naprijed rečeno, pokreće zahtjevom za priznanje od strane ovlašćenog predlagača. Pod ovlašćenim predlagačima podrazumijevaju se ona lica koja su kao stranke učestvovala u postupku pred stranim sudom, kao i njihovi pravni sljedbenici. Kada je u pitanju zahtjev za priznanje, zakonodavstva Crne Gore i Srbije ne predviđaju sadržinu pismena kojim se pokreće postupak. Nesporno je, međutim, da se u njemu moraju navesti podaci o strankama u postupku i samoj odluci čije se priznanje zahtijeva. U Zakonu o rješavanju sukoba zakona nije apostrofirano koju dokumentaciju stranka odnosno predlagač priznanja treba podnijeti uz zahtjev za priznanje strane sudske odluke. Međutim, na osnovu brojnih bilateralnih ugovora zaključenih u ovoj oblasti, da se zaključiti da stranka uz zahtjev prilaže i sudsku odluku u originalu, odnosno njen ovjeren prepis; ovjeren prevod odluke na jezik koji je u službenoj upotrebi u zemlji priznanja; potvrdu o pravosnažnosti, ukoliko ova nije sadržana na samoj odluci; te prevod potvrde. Ukoliko predlagač priznanja uz zahtjev za priznanje ne podnese i potvrdu o njenoj pravosnažnosti odnosno izvršnosti, to još uvijek neće biti dovoljan razlog za uskraćivanje priznanja. Naime, sud će dati predlagaču određen vremenski rok u kome se ova ima dostaviti. Ukoliko izvjesna odluka shodno stranom pravu, ne može steći svojstvo pravosnažnosti, pa samim tim podnosilac zahtjeva ne bi mogao pribaviti dokaz o

⁸ Čl. 22 st. 2 i čl. 24 st. 2 Zakona o uređenju sudova Srbije, "Sl. glasnik" br. 63/01; 42/02; 27/03; 130/03; 29/04; 101/05; 46/06.

⁹ Vidi čl. 101 st. 1 ZRSZ, i čl. 65 Zakona o arbitraži Srbije "Službeni glasnik RS" br. 46/2006.

¹⁰ Čl. 16 i čl. 20 Zakona o sudovima Crne Gore, "Sl. list RCG" br. 5/02, 49/04.

pravosnažnosti, takva odluka ne može biti predmet postupka priznanja. Međutim, stranka se može pozvati na postojanje takve odluke kao na činjenicu, u postupku koji će se voditi po osnovu tužbe pred domaćom sudom.¹¹

Za razliku od stranih sudskih, zakonodavac je izričito predvidio koja dokumenta predlagač priznanja treba da podnese prilikom podnošenja zahtjeva za priznanje stranih arbitražnih odluka. U tom smislu, član 98 Zakona o rješavanju sukoba zakona, te član 65 Zakona o arbitraži Srbije, propisuje da stranka koja traži priznanje i izvršenje uz zahtjev treba priložiti i izvornu odluku arbitraže ili njen ovjeren prepis, kao i izvorni ugovor o arbitraži ili njegov ovjeren prepis. Ukoliko dokumenta nijesu na jeziku koji je u službenoj upotrebi suda pred kojim se pokreće postupak priznanja, stranka mora podnijeti i njihov prevod koji je izvršen od strane za to ovlašćenog lica.

Ono što se dodatno postavlja kao pitanje je: da li dokumenta koja se podnose uz zahtjev za priznanje moraju biti podnesena u cjelosti ili je dovoljno dostaviti samo određene djelove? Konkretno, u slučaju podnošenja zahtjeva za priznanje strane arbitražne odluke, da li je nužno dostaviti cjelokupni ugovor ili je dovoljan samo arbitražni sporazum koji je u njemu sadržan? U Crnoj Gori i Srbiji zakonodavci se nijesu eksplicitno izjašnjavali po ovom pitanju, ali je praksa ujednačena i stoji na stanovištu da se dokumentacija mora podnijeti u cjelosti. Međutim, ukoliko je ugovor u kojem je sadržan arbitražni sporazum izuzetno dugačak i sadrži izvjesne povjerljive podatke, određeni djelovi mogu biti izuzeti.¹² Praksa sudova Sjedinjenh američkih država je slična praksi sudova u Crnoj Gori i Srbiji, sa izuzetkom Kalifornije, gdje je izričito propisano da se ne mora podnijeti ugovor u cjelosti, već je dovoljan arbitražni sporazum. Ovaj čak ne mora biti podnjet ni u originalu, niti ovjerenoj fotokopiji ili prepisu, već je dovoljna obična fotokopija ovog dokumenta.¹³

U postupku priznanja stranih odluka do izražaja dolazi sistem ograničene kontrole, te shodno ovom, ispitivanje odluke vrši se sa aspekta propisanih pretpostavki. Ne ulazi se u materijalnopравnu stranu odluke, sa izuzetkom javnog poretka kao uslova za priznanje.

¹¹ Tako Stanivuković, *Praktikum za Međunarodno privatno pravo*, Opšti deo, IV izmenjeno i dopunjeno izdanje, Novi Sad, 2007, str. 349.

¹² Vidi ICC International Court of Arbitration Bulletin, 2008 Special Supplement, Guide to National Rules of Procedure for Recognition and Enforcement of New York Convention Awards, str. 260, 261, u daljem tekstu ICC Bulletin.

¹³ Vidi član 1285.4 kalifornijskog Zakonika o građanskom postupku.

Rješavajući po zahtjevu za priznanje sud ne bi mogao donijeti odluku na osnovu priznanja ili pak na osnovu izostanka.

O priznanju strane odluke kao o glavnom pitanju sud odlučuje rješenjem. Njime se odluka može samo priznati ili joj se priznanje može odbiti. Ono djeluje *erga omnes* i mora biti obrazloženo. Obrazloženje se zahtijeva iz razloga što se iz njega može vidjeti ispunjenost taksativno navedenih pretpostavki za priznanje strane odluke. Rješenje je deklaratorne prirode sa dejstvom *ex tunc*, što znači da strana odluka koja je priznata proizvodi pravno dejstvo od momenta donošenja a ne od momenta priznanja.

Sud pred kojim se traži priznanje i izvršenje strane arbitražne odluke može da, ako ocijeni da je to potrebno, odloži donošenje svoje odluke ako je pokrenut postupak za poništaj ili za obustavu izvršenja te odluke u državi u kojoj je odluka donijeta ili na osnovu čijeg je prava donijeta, do okončanja tog postupka.¹⁴ Ovo odlaganje može biti uslovljeno polaganjem odgovarajućeg obezbjeđenja.¹⁵

Ukoliko se u postupku priznanja strane odluke koja je kondemnatorna prizna i njeno svojstvo izvršnosti, onda se takva odluka u potpunosti izjednačava sa domaćom izvršnom odlukom i nakon toga se izvršava po pravilima izvršenja sadržanim u nacionalnim propisima države priznanja.

Protiv rješenja o priznanju može se uložiti žalba u roku od 15 dana od dana njegovog dostavljanja stranci kada su u pitanju strane sudske odluke,¹⁶ a 30 dana od dana dostavljanja kada je rješavano o priznanju stranih arbitražnih odluka.¹⁷ Žalba se može izjaviti kako na pozitivno tako i na negativno rješenje.

U Srbiji, stvarno nadležan za rješavanje po žalbi je Apelacioni sud, za rješenja kojim je odlučeno o priznanju stranih sudskih odluka u građanskim stvarima, odnosno Viši trgovinski sud, za rješenja kojim je odlučeno o priznanju stranih sudskih odluka u trgovačkim stvarima, te za ona kojima je odlučeno o priznanju stranih arbitražnih odluka.¹⁸ Neblagovremena žalba se neće uzimati u razmatranje.

U Crnoj Gori, stvarno nadležan za rješavanje po žalbi je Viši sud, za rješenja kojim je odlučeno o priznanju stranih sudskih odluka,

¹⁴ Vidi član 67 stav 1 Zakona o arbitraži Srbije.

¹⁵ Vidi član 67 stav 2 Zakona o arbitraži Srbije.

¹⁶ Vidi član 361 stav 1 ZPP Crne Gore i član 355 stav 1 ZPP Srbije.

¹⁷ Vidi član 68 stav 2 Zakona o arbitraži Srbije.

¹⁸ Vidi član 23 stav 1 i član 25 stav 1 Zakona o uređenju sudova Srbije.

odnosno Apelacioni sud, za rješenja kojim je odlučeno o priznanju stranih odluka privrednih sudova, te stranih arbitražnih odluka.¹⁹

Ukoliko se o priznanju strane odluke rješava kao o prethodnom pitanju, tada rješenje ne ulazi u dispozitiv, već u obrazloženje odluke o glavnoj stvari. Kada se o priznanju strane odluke incidentno raspravlja u izvršnom postupku, stranka u žalbi protiv rješenja o izvršenju može isticati razloge zbog kojih treba odbiti priznanje strane odluke.

Shodno pravnom shvatanju Vrhovnog suda Srbije, kada je riječ o vanrednim pravnim lijekovima, dozvoljen je zahtjev za zaštitu zakonitosti, a nije dozvoljena revizija.²⁰

Za postupak priznanja mjerodavna će biti međunarodna pravila,²¹ a ukoliko ovih nema mjerodavna će biti pravo države priznanja. Nužno se kao pitanje nameće kakva je relacija između međunarodnih pravila i prava države priznanja, u situaciji kada bi se primjenom internih propisa države priznanja, priznanje ishodovalo na lakši način. Ako bi se problem posmatrao *in favorem* priznanja, u tom slučaju bi trebalo dozvoliti sprovođenje postupka shodno internim propisima države priznanja. Ipak, ostaje otvoreno pitanje kakvo stanovište zauzeti u onim slučajevima kada međunarodne konvencije, poput Briselske konvencije o nadležnosti i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima,²² propisuju jedinstveni postupak priznanja za sve države potpisnice, eliminišući pritom razlike koje su do tada postojale u internim zakonodavstvima pojedinih država.²³

Priznanje strane odluke kao prethodno pitanje

O priznanju stranih odluka može se odlučivati ne samo kao o glavnoj stvari u posebnom postupku, već i kao o prethodnom pitanju u postupku koji se vodi o drugoj stvari. Naime, ako o priznanju strane

¹⁹Vidi član 18 stav 2 i član 22 stav 1 Zakona o sudovima Crne Gore.

²⁰ U tom smislu Živković, Stanivuković, Međunarodno privatno pravo, opšti deo, drugo izmenjeno i dopunjeno izdanje, Beograd, 2006. str. 396; Bordaš, Varadi, Knežević, Međunarodno privatno pravo, Novi Sad, 2001, str. 550.

²¹ Pri čemu primat u primjeni imaju bilateralne u odnosu na multilateralne konvencije.

²² Briselska konvencija je donesena 1968. godine, a danas ju je naslijedila Regulativa Savjeta EU 44/2001 o nadležnosti i priznanju i izvršenju odluka u građanskim i trgovačkim stvarima.

²³ U tom smislu Vuković, Kunštek, op. cit. str. 489.

odluke nije doneseno posebno rješenje, svaki sud može o priznanju te odluke rješavati u postupku kao o prethodnom pitanju²⁴, ali samo sa dejstvom za taj postupak. U postupku u kome se pored glavne stvari postavi kao incidentno pitanje, pitanje priznanja strane odluke, odluka o ovom neće biti sastavni dio dispozitiva. O priznanju će se govoriti jedino u obrazloženju odluke o glavnoj stvari. Upravo iz ovog razloga odlučivanje o priznanju na ovakav način je ograničenog domašaja. Priznanje je od uticaja samo na postupak u kome je o njemu i odlučeno.²⁵

O priznanju kao o prethodnom pitanju može biti razmatrano u parničnom, vanparničnom i izvršnom postupku. U kom bilo postupku da se postavi pitanje priznanja strane odluke kao incidentno pitanje, o njemu će se razmatrati po pravilima tog postupka. Najčešće o priznanju kao o prethodnom pitanju odlučivaće se u izvršnom postupku, povodom prijedloga za izvršenje na bazi strane odluke kao izvršne isprave. Nužno je, samim tim, konkretizovati šta se sve smatra pod pojmom strana izvršna isprava, i da li se taj pojam može poistovjetiti sa pojmom izvršne isprave datim u Zakonu o izvršnom postupku. U svakom slučaju, pojam strane izvršne isprave bi trebalo tumačiti uže, tako da on obuhvata samo one strane odluke koje se u smislu Zakona o rješavanju sukoba zakona sa propisima drugih zemalja mogu priznati.

Ako izvršni povjerilac prijedlog za izvršenje bazira na stranjoj izvršnoj ispravi, mora je priložiti u originalu ili ovjerenom prepisu, prevedenu na jezik koji je u službenoj upotrebi. Ona mora biti proraćena i dokazima o pravosnažnosti odnosno izvršnosti, po pravu zemlje čija je izvršna isprava u pitanju.²⁶

Ukoliko je strana odluka koja je kondemnatorna priznata, tada će se u potpunosti izvršiti na isti način kao da se izvršenje bazira na domaćoj izvršnoj ispravi.

Međutim, povjerilac može pokrenuti postupak izvršenja pred nadležnim sudom i na osnovu strane izvršne isprave koja nije prethodno priznata pred domaćim sudom. Ako je prijedlog za izvršenje podniet na osnovu strane izvršne isprave koja nije

²⁴ O nekim aspektima rješavanja prethodnih pitanja vidi Schuz, *A modern Approach to the Incidental Question*, Kluwer Law International, 1997.

²⁵ Tako Bordaš, Varadi, Knežević, op. cit. str. 550.; Vuković, Kunštek, op. cit. str. 496.

²⁶ Vidi član 25 stav 1 ZIP Srbije, "Sl. glasnik" br. 125/04; član 38 stav 1 ZIP Crne Gore, "Sl. list RCG" br. 23/2004.

prethodno priznata, o priznanju te isprave sud odlučuje kao o prethodnom pitanju.²⁷

U postupku odlučivanja o izvršenju na bazi strane izvršne isprave koja nije prethodno priznata pred domaćim sudom, sud koji sprovodi izvršenje mora razmotriti da li su ispunjene pretpostavke za priznanje stranih odluka o kojima se vodi računa po službenoj dužnosti.²⁸

Do donošenja rješenja postupak je nekontradiktoran. Ukoliko je to moguće, s obzirom na raspoložive podatke, izvršni sud neće saslušavati ni povjerioca ni dužnika. Odluka o priznanju strane izvršne isprave ne ulazi u dispozitiv rješenja već će biti sastavni dio obrazloženja. Stranka koja je nezadovoljna rješenjem, ovo može napadati žalbom. Međutim, ovo nije žalba koja je rezervisana za rješenje o priznanju kao o glavnom pitanju. Podnosi se u roku od 3 dana od dana dostavljanja rješenja, i u njoj se mogu isticati smetnje priznanju. O ovoj žalbi može odlučivati prvostepeni sud, ali može i prepustiti odlučivanje drugostepenom.²⁹

SPROVOĐENJE POSTUPKA PRIZNANJA STRANIH ODLUKA U SJEDINJENIM AMERIČKIM DRŽAVAMA

Ustav Sjedinjenih američkih država, kroz klauzulu "*full faith and credit*", obavezuje države da priznaju odluke donesene u drugim državama članicama.³⁰ Ova klauzula ima široko ali ne i apsolutno dejstvo,³¹ jer se primjenjuje samo na domaće, ne i na strane odluke.

U slučaju da se zatraži priznanje i izvršenje strane sudske odluke, tada će sudovi Sjedinjenih američkih država aktivirati "*comity*" doktrinu. Stav sudova Sjedinjenih američkih država po pitanju priznanja i izvršenja stranih odluka, okarakterisan je kao "liberalan" i "velikodušan".³² Kada su u pitanju strane sudske odluke, ovakav stav je otjelotvoren u članu 53 *Foreign Country Money Judgments Act*-a, koji je sačinjen sa ciljem da se promoviše izvršenje

²⁷ Član 25 stav 3 ZIP Srbije.

²⁸ Član 25 stav 4 ZIP Srbije.

²⁹ Član 19 ZIP Srbije.

³⁰ Ustavna klauzula "*full faith and credit*" sadržana je u članu 4 § 1 američkog Ustava.

³¹ Tako Youngblood Reyhan, *Conflict of Laws*, 57 *Syracuse Law Review*, 2006-2007, str. 883.

³² Tako Youngblood Reyhan, op. cit. str. 884.

američkih odluka u inostranstvu, putem davanja garancija da će i odluke sudova stranih država biti priznate, odnosno izvršavane u Sjedinjenim američkim državama.³³ U situaciji kada se povjerilac iz strane odluke poziva na ovaj član, on u principu ne traži neko novo sredstvo protiv dužnika, već zahtijeva od američkog suda da stranu odluku prizna, konvertujući je u američku sudsku presudu.

U Sjedinjenim američkim državama sudstvo je podijeljeno na tri nivoa. U prvom stepenu sude *US District Courts*. Njih ima ukupno 94, pri čemu su raspoređeni na način da u svakoj federalnoj jedinici sjedište ima makar jedan sud ove vrste, a u većim državama sjedište imaju najviše četiri.

U drugom stepenu sude *US Circuit Courts*, odnosno sudovi za postupke po žalbama. Njih ima 12 i podijeljeni su na način da je svaki od ovih sudova nadležan za žalbe protiv odluka donesenih u onom *US District Court*-u koji spada u njegov okrug.³⁴

Na vrhu piramide nalazi se *US Supreme Court*.

Kada je u pitanju postupak priznanja stranih sudskih odluka postojaće elektivna nadležnost sudova pojedinih država i saveznog suda.³⁵ Pravila postupka propisuje svaka država posebno.³⁶ U Sjedinjenim američkim državama neophodno je podnijeti tužbu na bazi strane sudske odluke "*action on the foreign judgment*", jer sama strana odluka ne može biti izvršni naslov. Uz tužbu, stranka podnosi i stranu odluku u originalu odnosno njen ovjeren prepis. U posebnom parničnom postupku, na temelju strane sudske odluke donosi se nova, američka odluka, koja će biti podobna za izvršenje. Strana odluka se ne ispituje u meritumu, ona je samo *prima facie evidence* o zahtjevu i postojanju duga.

U pojedinim slučajevima moguće je da se ne donosi na bazi strane odluke američka odluka u parničnom postupku, već u takozvanom "*summary judgment procedure*". To je jedna zasebna vrsta ubrzanog, skraćenog postupka, koja dolazi u obzir samo ako nema spornih činjeničnih pitanja u pravnom smislu već se vrši dokazivanje putem isprava.

U nekim od država SAD nije potrebno voditi novi parnični postupak na bazi strane odluke kako bi se ova mogla izvršiti. U tom

³³ Ibid.

³⁴ Vidi ICC Bulletin, str. 311.

³⁵ Tako Grbin, op. cit. str. 169.

³⁶ Ibid.

slučaju stranoj se odluci priznaje izvršna snaga momentom registracije kod američkog suda. Ovakvu praksu možemo zateći u državama koje su potpisnice *Uniform Foreign Country Money Judgment Recognition Act*-a, koji propisuje da je strana odluka koja se može priznati, izvršiva na isti način kao i odluka neke države članice Sjedinjenih američkih država, koja ima pravo na puno povjerenje i priznanje (*full faith and credit*).

Postoje i one kategorije odluka koje su takve prirode da se ne izvršavaju, kao na primjer statusne odluke, i za njihovo priznanje nije potrebno sprovesti poseban postupak, već se one priznaju *ipso iure*.

Izvršenje stranih sudskih odluka, kada su Sjedinjene američke države u pitanju, do skoro nije bilo predmet nijednog međunarodnog sporazuma. Međutim, 2005. godine, Sjedinjene američke države su potpisale, prvi, ikad potpisani međunarodni sporazum³⁷ koji se tiče izvršenja na bazi strane sudske odluke kao izvršne isprave.³⁸ Do tada, u Sjedinjenim američkim državama samo je u oblasti priznanja i izvršenja stranih arbitražnih odluka postojao konvencijski režim zahvaljujući Njujorškoj konvenciji, za razliku od mnogih drugih država koje su i u oblasti stranih sudskih odluka našle zajedničke interese koji su rezultirali potpisivanjem sporazuma.³⁹

Kada su u pitanju strane arbitražne odluke, njihovo priznanje i izvršenje regulisano je *Federal Arbitration Act*-om, odnosno Njujorškom konvencijom o priznanju i izvršenju stranih arbitražnih odluka, koja je 1970. godine kodifikovana kao njegov dio. Konvencija predviđa priznanje, pri čemu se koristi termin "potvrđivanje", i izvršenje svih arbitražnih odluka koje spadaju u domen njene primjene.⁴⁰ Potvrđivanje strane arbitražne odluke, u principu, predstavlja jedan sumaran postupak, u kojem se, praktično, ono o čemu je odlučeno u arbitražnoj odluci "presvlači" u odluku američkog suda.

³⁷ Convention on Choice of Court Agreement, zaključena 30. juna 2005. godine. O statusu ove konvencije vidjeti više na web stranici Haške konferencije za Međunarodno privatno pravo www.hcch.net.

³⁸ O istorijatu nastanka ove Konvencije vidi Berlin, *The Hague Convention on Choice of Court Agreements: Creating an International Framework for Recognizing Foreign Judgments*, Brigham Young University International Law & Management Review, 2006, str. 55-59.

³⁹ U tom smislu vidi Adler, Zarychta; op. cit. str. 1-37.

⁴⁰ Tako Youngblood, Reyhan, op. cit. str. 891.

*Federal Arbitration Act*⁴¹ je propisao nadležnost *US District Court*-a za priznanje stranih arbitražnih odluka, pa ukoliko se, shodno ovom, tužba podnese pred sudom države članice, tuženi može podnijeti prigovor nenadležnosti, nakon čega će spor biti ustupljen nadležnom sudu.

Formalnopravno gledano, pred američkim sudom se ne pokreće postupak priznanja strane arbitražne odluke neposredno, već se ovo pitanje posredno pojavljuje u postupku u kojem se zahtijeva potvrđivanje arbitražne odluke u cilju njenog upodobljavanja sudskoj odluci ili pak u postupku za poništaj arbitražne odluke. Shodno *Federal Arbitration Act*-u,⁴² nadležni sud mora potvrditi arbitražnu odluku na koju se odnosi Njujorška konvencija, a stranka koja je zainteresovana za potvrđivanje se u roku od 3 godine, od dana donošenja arbitražne odluke, može obratiti sudu sa tužbom za njeno potvrđivanje.⁴³

Iako je *Federal Arbitration Act* propisao stvarnu nadležnost *US District Court*-a za priznanje stranih arbitražnih odluka, postavlja se pitanje da li je neophodno ispunjavanje nekih dodatnih uslova za uspostavljanje međunarodne nadležnosti američkih sudova? Odgovor na ovo pitanje je potvrđan, a ogleda se u zahtjevima koji se odnose na domicil tuženoga na teritoriji suda ili u činjenici da je situs imovine tuženoga na ovoj teritoriji.⁴⁴

Iz razloga odsustva međunarodne nadležnosti *US District Court* sa sjedištem u Njujorku, je odbio da potvrdi stranu arbitražnu odluku u slučaju *Transatlantic Bulk Shipping Ltd v Sandi Chatering S.A.*⁴⁵ donesenu u Londonu, jer nije našao da su ispunjeni uslovi za uspostavljanje međunarodne nadležnosti u odnosu na panamsku kompaniju protiv koje je arbitražna odluka donesena.⁴⁶ U obrazloženju je navedeno da mora postojati neki osnov za uspostavljanje nadležnosti, koji će prositicati ili iz sjedišta tuženog, obavljanja djelatnosti na teritoriji suda, posjedovanja imovine,

⁴¹ Član 203 FAA.

⁴² Član 207 FAA.

⁴³ Vidi ICC Bulletin, str. 314.

⁴⁴ Vidi ICC Bulletin, str. 315.

⁴⁵ *Transatlantic Bulk Shipping Ltd v Sandi Chatering S.A.*, 622 F. Supp. 25, 27 (S.D.N.Y. 1985)

⁴⁶ Vidi ICC Bulletin, str. 315.

izričitog pristanka, ili iz bilo kog drugog osnova koji će opravdati uspostavljanje nadležnosti u konkretnom slučaju.⁴⁷

Stranka koja traži potvrdu strane arbitražne odluke mora obavijestiti protivstranku o svom zahtjevu, kao što ima i obavezu podnošenja odgovarajućih isprava nadležnom sudu.⁴⁸ Zakon ne sadrži eksplicitnu odredbu o tome da li sva dokumenta koja se podnose moraju biti u cjelini ili je dovoljno priložiti samo određene djelove, dok je sudska praksa u pojedinim američkim državama veoma liberalna, kakva je situacija sa Kalifornijom. Sva dokumenta koja se podnose moraju biti propraćena prevodom na engleski jezik. Iako *Federal Arbitration Act* ne daje odgovor na pitanje da li dokumenta koja se podnose moraju biti prevedena u cjelini ili je, na primjer, dovoljan samo prevod arbitražne klauzule a ne i cijelog ugovora, sudska praksa je na stanovištu da isprave moraju biti propraćene prevodom u cjelini.⁴⁹

Sud koji odlučuje u postupku potvrđivanja strane arbitražne odluke može zastati sa postupkom ukoliko je odluka, čije se potvrđivanje traži, predmet postupka poništaja u državi u kojoj je donesena. Tako je u slučaju *Consortio Rive, S.A.*⁵⁰ nadležni sud zastao sa postupkom priznanja meksičke arbitražne odluke, jer se u Meksiku vodio postupak njenog poništaja. U ovom slučaju, sud je uslovio zastajanje sa postupkom, polaganjem obezbjeđenja od strane protivnika predlagača, u iznosu koji je jednak iznosu određenom samom arbitražnom odlukom. Kada je u pitanju polaganje obezbjeđenja, sudska praksa je na stanovištu da se ono može, ali i ne mora zahtijevati, kao uslov zastajanja sa postupkom. Diskreciono pravo suda je da o tome odluči u svakom konkretnom slučaju, ali postoje i izvjesni pokazatelji koji će ga usmjeriti u pravcu zahtijevanja polaganja obezbjeđenja, kao u slučaju kada je evidentno da stranka koja traži zastajanje sa postupkom, nema materijalnih sredstava u onom iznosu koji je određen arbitražnom odlukom.

Pored mogućnosti da se sa postupkom priznanja strane arbitražne odluke zastane u slučaju da se protiv te odluke vodi postupak poništaja, američka sudska praksa je na stanovištu da se sa

⁴⁷ Vidi ICC Bulletin, str. 315.

⁴⁸ Član 13 (a) - (c) FAA.

⁴⁹ Vidi ICC Bulletin, str. 318.

⁵⁰ *Consortio Rive, S.A. de C.V. v Briggs of Cancun, Inc. 2000 US Dist. Lexis 899 (E.D. La.2000)*

postupkom može zastati i iz nekih drugih razloga. Jedan od ovih je, na primjer, *forum non conveniens*.⁵¹

Strana arbitražna odluka neće biti potvrđena jedino ukoliko sud nađe da nijesu ispunjene pretpostavke koje su predviđene Njujorškom konvencijom, pri čemu je moguće i potvrđivanje dijela arbitražne odluke.

Pored ovoga, ne postoje nikakvi dodatni zahtjevi koji bi eventualno bili upravljani na postupak priznanja, pa tako američka praksa ne poznaje, recimo, obavezu polaganja obezbjeđenja troškova ili obavezu identifikacije imovine koja će biti predmet izvršenja, i tome slično.⁵²

Protiv odluke *US District Court*-a kojom se potvrđuje, odnosno odbija potvrđivanje strane arbitražne odluke, nezadovoljna stranka može uložiti žalbu. Stvarno nadležan u postupku po žalbi je *US Circuit Court*.

SISTEM OGRANIČENE KONTROLE – SISTEM *PRIMA FACIE EVIDENCE* SLIČNOSTI I RAZLIKE

U Crnoj Gori i Srbiji, kada je u pitanju priznanje stranih odluka, primjenjuje se sistem ograničene kontrole, a u Sjedinjenim američkim državama sistem *prima facie evidence*.

Postupak je u svim ovim državama baziran na ravni koju sačinjavaju nekoliko pretpostavki. One se u kvalitativnom smislu ne razlikuju iako u kvantitativnom pogledu situacija nije identična. Prava Crne Gore i Srbije propisuju suštinski iste pretpostavke kao i zakonski tekstovi koji su na snazi u Sjedinjenim američkim državama. Neke od njih, kao na primjer prevara, nijesu zasebno definisane ni u Srbiji ni u Crnoj Gori, ali su implicitno sadržane u nekoj drugoj pretpostavci, na primjer u pretpostavci javnog poretka, tako da je praktična posljedica do koje se dolazi, u suštini istovjetna. Neće se priznati ona strana odluka koja je donesena na prevaran način, jedina razlika je u tome što će u jednom slučaju priznanje biti odbijeno sa pozivom na javni poredak, a u drugom zbog postojanja prevare kao smetnje za priznanje.

Kada je proceduralni dio u pitanju i sprovođenje postupka prilikom priznanja stranih odluka, sistemi priznanja Crne Gore i Srbije

⁵¹ Vidi ICC Bulletin, str. 319 i 320.

⁵² Vidi ICC Bulletin, str. 324.

sa jedne i sistem koji se primjenjuje u Sjedinjenim američkim državama, obiluju specifičnostima, ali ukupna slika ne odaje utisak da se radi o velikim razlikama.

Razlozi za ovakvu tvrdnju leže u činjenicama koje se mogu prezentirati na sljedeći način: postupak u Crnoj Gori, jednako kao i postupak u Srbiji, pokreće se predlogom za priznanje, dok se u Sjedinjenim američkim državama pokreće tužbom "*action on the foreign judgment*". Međutim ovakva razlika u aktu kojim se postupak priznanja inicira neće nužno rezultirati činjenicom da se radi o bitno različitim postupcima. Ni u Sjedinjenim američkim državama kao ni u Crnoj Gori niti u Srbiji odluka čije se priznanje traži ne preispituje se u meritumu niti se provjerava utvrđeno činjenično stanje. Dakle, postupci se, u svim ovim državama, baziraju na provjeri ispunjenosti činjenica, odnosno pretpostavki za priznanje stranih odluka, koje su, prilično istovjetne.

Iz ovoga slijedi da je uvažavajući činjenicu skoro potpune istovjetnosti pretpostavki u opisanim sistemima, sa aspekta procedure koja se sprovodi u Sjedinjenim američkim državama irelevantno to što postoje razlike u inicijalnom aktu kojim se ovaj postupak pokreće, i da bi samim tim, i odluke Sjedinjenih američkih država trebalo priznavati u Republici Srbiji i Crnoj Gori.

ZAKLJUČAK

Učinci stranih odluka ne dolaze do izražaja direktno, već indirektno, odnosno onog momenta kada ih sud države priznanja prizna u posebnom postupku. Ukoliko se o priznanju strane odluke odlučuje kao o glavnoj stvari, stav većine je da se to čini u vanparničnom postupku, kada su u pitanju Crna Gora i Srbija. U Sjedinjenim američkim državama, postupak priznanja se pokreće tužbom, kojom se praktično zahtijeva potvrđivanje strane odluke i njeno konvertovanje u američku odluku.

Ako bismo ove postupke posmatrali u svijetlu postojanja materijalne uzajamnosti, ipak bi se dalo zaključiti da je ona zajemčena. Jer sama činjenica da se u Crnoj Gori i Srbiji postupak pokreće zahtjevom za priznanje, a u SAD-u tužbom, ne utiče na postojanje uzajamnosti. Ovo iz razloga što sud u ovim državama ne ispituje meritum odluke, dakle ni utvrđeno činjenično stanje niti primijenjeno materijalno pravo, već samo utvrđuje postojanje pretpostavki priznanja. Izvjesne razlike u proceduri nesumnjivo

postoje, ali ne treba olako donositi zaključak da one nužno doprinose nepostojanju materijalne uzajamnosti, jer na osnovu pomenutih razlika ne možemo reći da su uslovi ili postupak priznanja u Sjedinjenim američkim državama bitno strožiji od onih koji postoje u crnogorskom i srpskom sistemu i obratno. Samim tim razlike u opisanim sistemima ne bi trebale da doprinose nepriznavanju američkih odluka u Crnoj Gori i Srbiji, kao ni crnogorskih i srpskih odluka u Sjedinjenim američkim državama.

Biljana Vukoslavčević,

teaching associate

Faculty of Law University "Mediterran" Podgorica

**COMPARATING SURVEY OF PROCEDURES FOR
RECOGNIZING FOREIGN DECISIONS IN MONTENEGRO,
REPUBLIC OF SERBIA AND UNITED STATES OF AMERICA**

The foreign judgments and arbitral awards have no direct force outside the forum's jurisdiction. They will have effect in a foreign jurisdiction only after their recognition in special procedure. If we are talking about recognition of foreign judgments and arbitral awards as a main issue, the most authors in Montenegro and Serbia consider that the best procedure is extra-judiciary procedure. The procedure for recognition and enforcement in United States of America starts with an action on the foreign judgment, and the claimant practically demands confirmation of foreign judgments by its converting into american judgment.

Comparating survey of procedures for recognition of foreign judgments and arbitral awards in Montenegro, Serbia and United States of America, leads us to conclusion that there is substantial reciprocity between all of them. The fact that procedure in Montenegro and Serbia starts with application, and in United States of America with an action, could not affect it. Because, in all of these countries, the recognizing court just check are all formal and substantial conditions fulfilled, and in no circumstances may a foreign judgment be reviewed as to its substance.

The conditions and procedure for recognition in United States of America are not more difficult than conditions or procedure in Montenegro and Serbia, and vice versa, so some existing differences should not contribute to non-recognizing american judgments in Montenegro or Serbia, or montenegrinian or serbian judgments in United States of America.

Key words: *foreign judgment; foreign arbitral award; systems for recognizing; recognition procedure.*